

Covid-19 - Hangi Gerçek'le ani bir karşılaşmanın adıdır?

Pınar Arslantürk

Covid-19'a dair güncel durum bildirimi

Corona virüsüne dair bir psikanalistin kaleminden okuduğum 26 Şubat günü yayımlanan Yaron Girat'ın¹ *Gerçek'in viral bir hastalığı* makalesi sayılarla başlıyor. Ben de bu makaleme aynı tarzda başlamayı seçiyorum:

Bu yazı 16 Mart pazartesi günü 11.27'de yazılmaya başladı. An itibarıyla dünyada 170.178 kişi tanı almış, 6525 kişi hayatını Covid-19'dan ötürü kaybettiği bilinmekte. Hali hazırda bütün kıtalara hastalık yayıldı ve bu sebeple Dünya Sağlık Örgütü bu yaşanan salgını bir pandemi olarak tanımladı. Dünyanın birçok yerinde gitgide şiddeti artan önlemler alınmakta. Özellikle Çin, İtalya, İran, Güney Kore, İspanya, Almanya ve Fransa 5000'in üzerinde bildirilmiş vaka ile kısmen ya da tamamen karantina altına alındı. Ülkemizde ise bildirilmiş ve bilinen vaka sayısı son 24 saat içerisinde 6'dan 18'e yükselerek 3 katına çıktı, okullar kapalı. Birçok iş yeri evden çalışma izni verdi, adliyede duruşmalar yaklaşık bir ay süreyle ertelendi, psikolog ve psikanalistler yavaş yavaş seanslarını Skype üzerinden yapmaya, çerçevesini online bir çalışmaya göre yeniden oluşturmaya başladı. Hepimiz bugüne kadar eşini benzerini sadece filmlerde gördüğümüz ya da kitaplarda okuduğumuz bu pandemiyi kendi ruhsallığımız dahilinde yaşantılamaktayız.

Tıp alanının ve bu sahanın okumalarının dışında olanlar için son 20 yılda başka türde epidemiler olsa dahi dünyanın ekonomisi ve biliminin en ileri olan ülkelerinin karantinaya alınması sanıyorum ki bir çoğumuz için üç ay önceye kadar en fazla bilim kurgu dizilerine ve filmlerine konu olabilecek bir meseleydi. Bazılarımız kendisi için ve hatta dünya tarihi için bu virüsün bir milat olduğunu ve olacağını dile getirmekte: corona öncesi – corona sonrası diye yaşanan süreci ve kendi üzerindeki etkisini tanımlamakta. Ben de bu yazıyı “corona günlerinde” yazıyorum...

İtalya'da okuyan Kıbrıslı tıp öğrencisi Yağış Bey'in dediği gibi yoğun bir kaygı ya da umursamazlık hakim. Bir yandan sokaklar sessizleşmekte, İstanbul'da son günlerde toplu ulaşım kullanımının yarı yarıya azaldığı belirtilmekte, spor müsabakaları, bilimsel kongreler ertelenmekte, marketlerde sıralar uzamakta, ellerinde paketlerce tuvalet kağıdıyla marketlerden çıkanlar gözükmekte, daha az kaygılı olanlar bu hareketleri “toplu delilik” olarak görmekte. Diğer yandan bu daha az kaygılı olanlar hala hiçbir şey yokmuşçasına

¹ Girat Y., A Viral Disorder of the Real, retrived from http://www.thelacanianreviews.com/a-viral-disorder-of-the-real/?fbclid=IwAR25UBVNkTgYUp3fdqtb9oTPJDjvBqC_1sQDpYXIIDf30h7UOMMS50X0y88

“tatil”in keyfini sürmekte ve “öleceksek ölelim” demekte. Gerek bu izole olunması gereken dönemde parti veren ya da gezenlerin çılgınlığı; gerekse kısa vadeli bir izolasyon için 32 x 3 yaklaşık 96 rulo tuvalet kağıdı alanların çılgınlığı bizi bu süreçte yaşananın ve “delilik” ve kaygı ya da umursamazlığın neyin adı olduğunu; neyi temsil ettiğini düşünmeye davet ediyor.

Öteki'ndeki delik ve tüm güçlülük ilüzyonumuzun ve narsisizmimizin sarsılması

Öncelikle nasıl bu kadar kaygıyı tetikleyen bir durum olabildiği ile başlayalım: Covid-19 doktorların yaptıkları ilk açıklamalara göre “kimsenin bağışıklığı olmayan, daha önce hiç tanınmayan” bir virüstü. Nasıl bir etki yarattığına, nasıl yayıldığına, nereden doğduğuna dair tıbbi otoritelerin bilgisi yoktu. Hayatımıza bir anda girdi. Bu, bu pandeminin her birimizde ruhsal olarak temsiline henüz olmadığı anlamına gelmekle beraber; kontrol edilemezliği, bilgiyi atfettiğimiz konumdakilerin bilmemesi ve kontrol edememesiyle bizi karşı karşıya bırakmasıyla bizi sarsmakta ama neden? Tüm bunlar bu durumun psikanalitik anlamda ruhsal dengede ani bir sarsılma yarattığı ve bu sebeple de psikanalitik anlamıyla travmatik olabileceği anlamına gelir. En yalın anlatımla bildiğimiz, tanıdığımız, alışık olduğumuz dünyanın sabitliği (işe git, eve gel, yakınlarına görüş gibi tekrar eden gündelik hayatımızın sıradan akışı) sarsıldı.

Lacancı psikanaliz kuramına göre Gerçek, anlam dışı kalandır. Lacan, anlamı imgesel ve simgeselin kesişimine fakat gerçeğin dışına koyar. Bu Gerçek'te anlam yoktur demektir. Anlam ancak bir imge ve söylem içerisinde belirendir. Gerçek ise bu söylemlerle inşaa edilmiş, imgelerle çevrilmiş dünyamızda dengemizde aniden, anlamsızca beliren ve dengeyi bozan, bundan ötürü de travmatik olan ögedir. Bu Gerçek'in daha önce temsili olmayan, hayal edilmeyen, düzenimizde bir delik açan olduğu anlamına gelmektedir ve bu bağlamda düşündüğümüzde Covid-19 tam da böylesi bir virüstür.

Bu şekilde Covid-19 bizi bir delikli Öteki ile, başka bir deyişle Öteki'ndeki eksikle karşı karşıya bıraktı. Güvendiğimiz ülkeler, devlet adamları, bilim adamları ne olduğunu bilmiyordu ve gereken korumayı ya da bakımı sağlayamıyordu.

Virüs sadece Öteki'ndeki bir delikle karşı karşıya bırakmadı bizi; aynı zamanda, bu yazıyı okuyanların çoğunun tıp alanındaki ileri teknolojiler ve keşifler alanında çalışmadığını var sayarsam, kendimiz de ona karşı/ona dair evimizde oturmak hariç hiçbir şey yapabilir konumda değildik. Bu da Öteki'nin bizdeki temsiline aldığı yaraya kendimize dair temsiline yaralanmasının eşlik etmesini beraberinde getirdi. Tüç güçlülük ilüzyonumuz, narsisizmimiz yara aldı. Bu yaralanmalara ise farklı yanıtlar verildi. Burada bu yanıtlardan belirgin olan birkaçına değineceğim.

Öteki'ndeki deliği görünür kılan Covid-19 ve bu dayanılmaz gerçeğe bir yama/tıkaç olarak paranoyak söylemler

Bu bağlamda Yaron Girat, Corona Virüs'ün bir temel gösteren (signifiant maitre) S1 statüsü aldığını dile getirir. Bu şu demektir : corona öylesi bir gösterendir ki zihnimizde, ruhsallığımızda henüz başka bir temsili olmadığı için onu bir söylem ile kavramaya izin vermiyordur. Bu da onun gösterenler zincirinde akmasını engelliyor ve izole olmuş bir gösteren olarak tek başına belirliyordur; bizi bildiğimiz ve tanıdığımız hiçbir şeye göndermiyor; bize tüm bunları çağrıştırmıyordur. Bu da Girat'a göre bu Corona deliliğine ve bu dünyadaki sahne karşısında donup kalmamıza sebep olandır.

Delilik ile sosyal medyada dolaşan "Çinliler bu virüsü insanlığı yok etmek için salmış"tan tutalım da "ilaç firmaları aşığı buldu fakat bize henüz vermiyor"a ya da "günahlarımız yüzünden" bu salgının başladığına kadar uzanan paranoyak söylemler kast edilmekte.

Peki bu söylem neye merhem olmaktadır? Bu virüsü bir düşmanın salmış olması, pahalı da olsa ve henüz piyasaya sürülmüyor da olsa bir ilacının olduğu düşüncesini var etmek ya da günahlarımızdan kaynaklandığını düşünmek kendi ruhsal dünyamızda virüs üzerinde bir hakimiyet kurmamızı sağlamaktadır. Tıpkı Stockholm sendromunda olduğu gibi; kişi nasıl ki kaçırıldığını ve tecavüze uğruyor olduğunu ve bu durumda yapabileceği hiçbir şey olmadığını kabul etmektense; yaşadığı durumu [elbette bilinçdışı bir şekilde] cinselleştirerek, kendini kaçırana aşık olur ve bu onun çaresizlik hissine merhem olursa; aynı şekilde bu virüse dair geliştirilen paranoyakça söylemler de her şeyin kontrol edilemez olmasının uyandırdığı yoğun çaresizlik hissine merhem olmaktadır.

Covid-19 bizi delikli, eksikli, bilmeyen, kontrol edemeyen bir Öteki ile karşı karşıya bıraktıkça bu paranoyak söylemler o yariksız Öteki'ni var etmenin birer yoluna dönüşürler.

Öteki'ne olan nefretin temsili olarak Covid-19

Bilinemeyenin ve Öteki'ndeki deliğin de ötesinde bu iki uç [umursamama ve yoğun kaygı] Lacan'ın bir tutku mertebesine yükselttiği cehaleti ve nefreti de bana düşündürmekte.

Bu bilmek istememe tutkusu ile kast edilen kaygıların ya da umursamayanların Covid-19'a dair bir bilgi sahibi olup olmaması değil; bu iki durumu da ortaya çıkaran yukarıda belirttiğimiz Gerçek'e dair bir şey bilmeme arzusudur ve kimi zamansa bu tetiklenen duyguların altında tıpkı paranoyak söylemlerdeki gibi bambaşka bir dinamik hakimdir: Öteki'ne olan öfkenin ve nefretin yerini kaygı almıştır².

2 Çok yoğun kaygılar yaşayanlar için elbette şunu eklemek gerekir: bir kişinin ruhsal dünyasında neyin travmatik olduğu ve neyin yoğun kaygılar uyandırdığı psikanalize göre kişinin ilk travması ile de ilişkilidir. Başka bir deyişle bugün bu pandemi etrafında kendi hissettiğimizden ve tepkilerimizden yola çıkarak kendimize dair, kendimizde "yabancı olana"

Öfkelenen kişi ister bastırırsın ister açık bir şekilde dile getirsin kimi zaman öfkede ötekine dair ölüm istekleri vardır; kişi “geber” der gibidir. Böylesi bir öfkenin tanınmaması da kimi zaman yer değiştirip gündelik hayatta yer alan; deprem, Covid-19, terör gibi olaylarda yoğun kaygıyı tetikleyen olabilir. Başka bir deyişle bazen bu kaygı böylesi bir öfke ve suçluluk duygularının dönüşmüş yüzünün de adı olabilir.

Bu Öteki'ne olan öfkeye ve nefrete bireysel düzeyde olan yoğun kaygılar hariç corona virüsü üzerine olan toplumsal söylemlerde de tanıklık etmiyor muyuz? Donald Trump çarşamba günü Oval Ofis'de olan bildirisinde Covid-19'u “yabancı virüs” (foreign virus) ve hatta belki de gavur virüs olarak çevirmesi uygun olacak bir şekilde tanımlayarak bu Öteki'ne duyulan nefreti de gözler önüne sermemiş midir?

Hangi Gerçek'le karşılaşma?

Yazımı virüsün dışında fakat virüsün açığa çıkarttığı bir nokta ile bitirmek isterim :

- Hastalığa – tıpkı depremlere de yol açtığı gibi- günahkarların yol açtığını düşünüp dini bir yolculuktan sonra izole edilmeyenler,
- Elleri öpülen hacılar ve biröök ölkede toplu halde hala gidilmekte olan ibadethaneler,
- Sokağa çıkma yasağı varken bunu delip sokakları kutsayan Papa,
- Trump'ın Covid-19'u “yabancı/gavur virüs” olarak adlandırması,
- Okullar kapandığında “tatil”e çıkanlar, olduğu şehirde sokağa çıkma yasağı geldiğinde corona virüsün ve hastanenin olmadığı köylere, yani tedavinin mümkün olmayacağı yerlere giderek salgını oraya da taşıyanlar,
- Kendi sosyal dans etkinliğine gelen üç kişinin tanı almış olduğunu bilirken etkinliği iptal de etmeyip, onları da içeri almaktan mahrum kalmayan İtalya'daki organizatörler,
- Yağ güreşi müسابakasını yapma fakat el sıkma kararı alanlar,
- 96 rulo tuvalet kağıdı ile evlerine dönenler,
- TV'de mikrofon uzatılıp fikri sorulunca “4 milyon Suriyeli aldık, biraz eksiliriz, rahatlarız”, “türk genine bir şey olmaz” ve “lazlara gelmez” diyenler,
- 80 yaş üzerine bakım vermeme gibi bir karara imza atmak zorunda kalanlar,
- Bunu doğal elemanın bir türü olarak görüp ölkesindeki hasta sayısı bini aşsa dahi önlem almayanlar...
- Bitmek bilmeyen ortalıkta dolaşan sahte haberler ve “viral” videolar,
- ve daha nicesi...

Tüm bunlar bir kere daha Öteki'ne duyulan nefret ve onu dışlamanın sebebi, sonucu ve ahmaklığının; Covid-19 ve diğer bütün virüslerden daha yaygın ve tehlikeli olduğunu göstermedi mi?

Bir başka yol

İnsan için bu virüsle mi yoksa bu ahmaklık ve nefretle mi karşılaşmak daha zor bilmiyorum. Fakat ben de Freud'un *Geçicilik* metninde savaş döneminde dilediği gibi bu sürecin kayıplarında da işleyecek sürecin diğerlerinden farklı olmamasını ümit ediyor ve bir kere bu sürecin üstesinden geldiğimizde "kültürün değerleri için olan yüksek saygımızın, onların hassaslığını deneyimlememizden dolayı acı çekmediğini görmemizi ve bu sürecin tüm yıktıklarını, belki de daha sağlam bir zemin üzerinde ve eskisinden daha uzun süreli olacak bir şekilde, tekrardan inşaa edeceğimizi³" görmeyi ümit ediyorum. Zira virüsler ve savaşlar vardı ve belki de hep olacaklar fakat bu virüs bize hiçbir şey öğretmediyse en azından haritalarda olan sınırların ve bankalarda olan sıfırların bir koruma sağlamadığını, koca bir gemide olduğumuzu bir kere daha hatırlattı. Buradan bakıp, yol almak da bir seçenek ve eninde sonunda Lacan'a göre kaygı tek yanılmayan ve yanıltmayan duygudur. Bu uyanan kaygı ile paranoyaklaşmak yerine başka bir gelecek inşası da mümkün olabilir ve bu o zaman Covid-19'u gerçekten de bir milat haline getirebilir.

Daha küçük ölçekte ise tüm bu olanlar arasında evinin balkonuna çıkıp Nessun Dorma – kimse uyumaz/kimseyi uyutmayalım'- söyleyen tenör bu karmaşaya ve bu Gerçek'le olan karşılaşmaya bireysel bazda verilebilecek en iyi cevabı vermedi mi? Bizim bu kırılganlık, kaygınlık ya da umursamazlık ve öfkeye tanıklık ettikten sonra tekrardan ihtiyacımız olan böylesi bir insanlığa inanabilmek, uyanabilmek ve içimizde bunu inşaa edebilmektir.

Ben bu yazıyı yazarken dahi ilk verdiğim rakamlara eklenen 2000'den fazla kişi var. Tüm bu sayılara ve paniğe kapılmadan bu süreçte bir birimizi ve kendimizi de hasta etmeden, üretmek, analiz etmek; tenör gibi kendi yolumuzda devam etmenin başka biçimlerini bulmak da bize düşüyor.

3 Freud S., *Geçicilik*, Psikanaliz Yazıları, 2013, Bağlam yayınları, İstanbul.